

РИНКОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНИ І ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

**БОРОВИК Т.В., К.Е.Н., ДАНИЛЕНКО В.І., К.Е.Н.,
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ**

Висвітлюються основні тенденції інноваційної діяльності у вітчизняному сільському господарстві. Важливим елементом концепції управління інноваційною діяльністю підприємств є розробка їх інноваційної політики. Передумовою ефективного господарювання підприємства являється формування вимог до розробки інноваційної політики.

Highlights the major trends in innovative activity in the domestic agriculture. An important element of the concept of innovative activity is the development of their innovation policies. Prerequisite for effective management of the enterprise is building requirements for the development of innovation policy.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ринково спрямовані трансформації в економіці України спричинили радикальні зміни у середовищі функціонування вітчизняних підприємств. Прискорення розвитку економіки та загострення конкуренції в останні роки спонукають підприємства до активізації процесів консолідації своєї діяльності.

Для трансформаційних перетворень в економіці України в кінці минулого століття існувала велика кількість реальних передумов. Слід відмітити правильність стратегічного напрямку розвитку країни для переходу до ринкової системи господарювання із всіма її невід'ємними елементами, такими, як демократизація економічної діяльності, лібералізація цін, реформування власності, створення інфраструктури ринку, конкуренція тощо. Разом з тим неможливо заперечувати не тільки неоптимальність, але і відносну неефективність механізмів та тактики переходу до ринкових умов господарювання. Найбільш слабкі місця сучасної вітчизняної економіки проявляються в структурній та технологічній недосконалоості, у відсутності чи слабковиражений позитивній структурній та інноваційній динаміці.

Значення інноваційної діяльності для аграрних підприємств у сучасних умовах господарювання постійно зростає. Тим часом проведений аналіз статистичних даних за останні роки підтверджує той факт, що підприємства аграрного сектору зазнають серйозної кризи в інноваційній сфері і, якщо не починати активних заходів для її подолання, як з боку держави, так і керівництва підприємств, несприятливі наслідки будуть мати місце в найближчому майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що проблемами інноваційної діяльності займалися багато вітчизняних учених, серед них Бажал Ю., Гриньов А., Гриньова В., Пушкар О., Анненкова О., Новікова О., Онікієнко В., Крупка М., Туган-Барановський М., Андрощук Г. та інші. Вагомий внесок у вивчення проблем інноваційної діяльності внесли закордонні учені-економісти: Санто Б., Твісс Б., Шумпетер Й., Перлакі І., Друкер П., Томсон В., Терпецький Н., Пригожин А., Фатхутдинов Р., Водачкова О., Завлин П. та інші.

Питаннями трансформаційних процесів в Україні займаються вітчизняні вчені, серед них Заболотний Г., Дідик О., Захарченко В., Ступницький А., Єрмоленко М. та інші.

Цілі статті. Однією з найбільш актуальних задач української економіки в сучасних умовах є подолання в країні інноваційної кризи. Інноваційна діяльність повинна вирішити найголовнішу в даний час проблему створення і практичного використання наукових досягнень. Тому метою даної статті є визначення основних напрямів інноваційного розвитку аграрних підприємств в трансформаційних процесах України.

Виклад основного матеріалу. Подолання кризових явищ та вибір правильних орієнтирів економічного розвитку АПК свідчить, що найоптимальнішим із можливих напрямків у сільськогосподарській сфері є інноваційна. Лише таким чином можна швидко і ефективно трансформувати сільськогосподарське виробництво, стимулювати мале і середнє підприємництво та водночас забезпечити вихід на світовий ринок, що надзвичайно важливо для нашої держави з її величезним потенціалом аграрної країни [3].

Поряд з постійним розвитком інноваційних технологій завжди існує ризик. Уникнути його цілком в інноваційному підприємстві не можливо, оскільки інновації і ризик - дві взаємозалежні категорії. Інноваційна діяльність має високий ступінь невизначеності. Дуже важко передбачати, яке нововведення буде мати успіх на ринку, а яке не буде користатися попитом. Тому інноваційним підприємствам у першу чергу варто ретельно аналізувати інноваційні проекти для того, щоб уникнути можливих помилок на самій ранній стадії – стадії відбору проектів.

Активізації інноваційної діяльності в сільському господарстві на етапах розробки, апробації та відтворення новачків сприятиме створення технопарків, дослідних станцій й інших інноваційних структур. Це прискорить процес поширення і впровадження новачків, а також ліквідації тіньового ринку в аграрній сфері [4].

За умов глобалізації інвестиційних процесів для України немає іншого вибору, як розробляти власну модель інноваційного розвитку економіки, розвивати інноваційне підприємництво, посилювати інноваційний характер виробничої діяльності. Адже сучасний ринок діє за допомогою нововведень, а інноваційне прискорення є основою його сталого розвитку. Підприємництво закономірно виступає одним з наймогутніших факторів інноваційного розвитку, оскільки до цього спонукає підприємницький інтерес. Важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування інноваційного підприємництва відіграє інноваційна інфраструктура. На сьогоднішній день інноваційна інфраструктура ще дуже слабка і характеризується неповнотою, а тому потребує всебічної підтримки з боку держави. До того ж слід зазначити, що інвестиції та інновації – це лише половина справи, а інша половина полягає у підготовці високопрофесійного персоналу, особливо менеджерських кадрів. Сучасний менеджер повинен зосереджуватися не лише на дослідженнях чи науково-дослідній діяльності, а й повинен багато приділяти уваги споживачеві нових знань, бути ще й маркетингологом і вивчати попит на нововведення [8].

Через недосконале законодавство в Україні залишаються не реалізовані численні інноваційні проекти зі строком окупності 3-5 років. Можна прогнозувати, що через фінансові проблеми, які постійно виникають на наших підприємствах, випадки нецільового використання коштів будуть не поодинокими. Ця обставина також гальмує прилив інвестицій, бо збільшує ризик для іноземних інвесторів.

Нестабільна політична ситуація на теренах української державності, нестійка і несформована законодавча база (наприклад Закон України «Про ринок землі в Україні»), не спроможна підвищувати економічну стабільність, запровадження відкритості ринків на території нашої держави, менталітет людини пострадянського світогляду, невміння правильно вести бізнес – ось ці причини, які найближчим часом потрібно подолати в контексті розгляду української проблеми запровадження інноваційної техніки і технологій у сільське господарство і збільшення інвестицій в нашу країну загалом. На даний час аграрний сектор економіки України знаходиться в особливо важкому стані. Внаслідок зниження платоспроможності товаровиробників у сільському господарстві спостерігається спад рівня технічної забезпеченості, темпів оновлення матеріалотехнічної бази. Це приводить до здійснення неповного обсягу технологічних операцій та проведення їх із запізненням, що, в свою чергу, зумовлює зниження врожайності сільськогосподарських культур, зменшення обсягів продукції, зниження її якості, значних затрат і підвищення її собівартості [6].

Одним з найважливіших елементів концепції управління інноваційною діяльністю аграрних підприємств є розробка його інноваційної політики. Сукупність здійснюваних на підприємствах інноваційних процесів безпосередньо впливає на результати його діяльності.

Головними принципами управління сучасною інноваційною політикою є:

- поєднання інвестиційних джерел з інноваційними рішеннями;
- безперервне прогнозування інноваційної ситуації;
- системне впровадження новітніх технологій у взаємопов'язаних сферах підприємницької діяльності;
- залиття фінансового та інженерного аналізу результативності нововведень.

Інноваційна політика містить у собі важливі стратегічні і тактичні аспекти. Перший полягає в можливості розробки і реалізації довгострокових інноваційних проектів і програм, що забезпечують максимально ефективне досягнення глобальних цілей аграрних підприємств. Заходи тактичного характеру покликані сприяти підвищенню якості продукції й ефективності виробництва, а також зміцненню інноваційного потенціалу підприємств.

В системі економічного потенціалу аграрних підприємств важливе значення належить інноваційному потенціалу, який безумовно є стратегічним критерієм результативності і ефективності їх функціонування.

Основні елементи інноваційного потенціалу аграрних підприємств покажемо на рис. 1.

Рис. 1. Елементи інноваційного потенціалу аграрних підприємств

Зменшення інноваційного потенціалу аграрних підприємств у сучасних умовах пов'язано насамперед з недоліками системи регулювання інноваційної сфери. Серед них слаборозвинена інфраструктура інноваційної сфери, зниження обсягів фінансування інноваційної діяльності,

трансформаційні процеси організаційної структури підприємств, які займаються інноваційною діяльністю.

Покращення інноваційного потенціалу аграрних підприємств можливе лише завдяки взаємопов'язаній дії факторів:

- інвестиційній підтримці інноваційної діяльності;
- розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва;
- створенню інфраструктури інноваційної діяльності;
- покращенню системи нормативно-законодавчих актів, що регулюють інноваційні процеси.

Відповідно до цього, основні заходи держави щодо інноваційного розвитку України повинні передбачати:

а) пріоритети інноваційної діяльності (реалізація норм Закону України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні");

б) концепцію розвитку національної інноваційної системи (прийняття Урядового акту, імплементація Концепції в національну економіку);

в) регіональні та галузеві програми інноваційного розвитку (розробка та реалізація за участю та сприяння регіональних центрів інноваційного розвитку);

г) координацію діяльності центральних органів виконавчої влади (співпраця Держінвестицій з Міністерством освіти і науки та Міністерством економіки з виконання державних програм, співпраця з Національною академією наук України);

д) розробку проекту стратегії інноваційного розвитку України на 2009 - 2018 роки.

У сучасних умовах інноваційна політика повинна регламентувати порядок господарської діяльності і спрямовуватися на визначення підходів до управління інноваційною діяльністю аграрних підприємств і, зокрема, її мотивації.

Формування інноваційної політики відбувається в двох напрямках. По-перше – потреби ринку і споживачів, яким відповідає маркетингова політика підприємства, по-друге - ресурси, тобто досягнення в науковій і виробничій сферах, технологіях, управлінських механізмах, матеріальні, трудові, фінансові та інформаційні ресурси. Така класифікація визначає основні підходи до визначення елементів інноваційної політики підприємств.

Сьогодні метою інноваційної політики є впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств для забезпечення задоволення потреб замовників і оптимального завантаження виробництва. Інноваційна політика регламентує складну систему науково-технічної, маркетингової, управлінської, виробничої й економічної діяльності. Вона виражає відношення керівництва до інноваційної діяльності підприємств, визначає її напрямок, мету, функції і форми діяльності структурних підрозділів в області інновацій.

Крім цього, у рамках інноваційної політики визначаються стимули і методи управління мотивацією працівників, які займаються розробкою і впровадженням інновацій [9].

Надзвичайно важливим фактором є ставлення робітників до інноваційних процесів, розвиток їх свідомого бажання вкладати свої знання й навички в інноваційну сферу. Дослідження, проведені на вітчизняних підприємствах із цього питання, виявили, що серед керівників вищого й середнього рівнів підтримують і беруть участь в інноваційних процесах у середньому 70% респондентів, 8% ставляться до них пасивно, 10% опитаних чинять опір, 12% взагалі не визначилися. Такі дані свідчать про середній рівень зацікавленості працівників українських підприємств у розвитку інновацій [7].

Висновки. Великий потенціал має аграрна наука, проте він використовується недостатньою мірою і щороку втрачається. В умовах постійного зменшення обсягів бюджетних коштів на наукові розробки швидкими темпами скорочується чисельність наукових працівників і винахідників, що негативно позначається як на кількості, так і якості новостворюваних розробок. Авторські права на інноваційні розробки недостатньо захищені, а відсутність налагодженої системи економічних відносин між учасниками інноваційного процесу не стимулює впровадження новацій у виробництво. Впровадження та ринкове освоєння новацій стримується також рядом інших чинників, серед яких найвагомішими є низька платоспроможність господарств і відсутність достовірної й повної інформації про новітні вітчизняні наукові розробки в галузі сільського господарства.

Проведене дослідження існуючих інновацій дозволило розглядати їх як явище, процес і вид діяльності аграрних підприємств. Одним із найважливіших елементів концепції управління інноваційною діяльністю підприємств є розробка їх інноваційної політики, яка є формою стратегічного управління і визначає цілі й умови здійснення інноваційної діяльності кожного підприємства, спрямовані на забезпечення його конкурентоспроможності і найбільш повне використання наявного виробничого і кадрового потенціалу.

Ряд аспектів стратегії інноваційного розвитку сільського господарства поки що принципово не визначено, зокрема механізми стимулювання та державної підтримки інноваційної діяльності, розширення комерційних можливостей фінансування інноваційних розробок і венчурного підприємництва, поглиблення інформаційних та економічних взаємозв'язків між наукою й виробництвом у процесі використання інтелектуальної власності.

Література.

1. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 13. – Ст. 93.
2. Економіка й організація інноваційної діяльності: Підручник / О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан та ін.; Під. ред. проф. М.П.Денисенка. – К.: ВД "Професіонал", 2004. - 960 с.
3. Лайко П.А., Кулієв М.М. Інноваційні процеси в аграрному секторі економіки. Економіка АПК. – 2009. – №9. – С. 26-30.
4. Міщенко І.М. Інноваційна діяльність у сільському господарстві. [Електронний ресурс]. Режим доступу: – http://www.dy.nayka.com.ua/a/2_2009_15.files/image001.gif.
5. Іртишева І.О. Побудова інноваційних моделей регіональної агропродовольчої сфери на інтеграційній основі. Економіка АПК. – 2009. – №9. – С. 39-43.
6. Гнаткович О.Д. Активізація інновацій у сільське господарство України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=65>.
7. Захарченко В.И. Інноваційний потенціал підприємства як об'єкт економічного дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ldpu.org.ua/liberalism/4289db18020f0>.
8. Каракай Ю. Роль держави у стимулюванні інноваційної діяльності // Економіка України. – 2007. - №3.
9. Лаврук В.В. Формування інноваційної політики аграрних підприємств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://udau.edu.ua/library.php?pid=1574>